

पर्वतः काण्वः। इन्द्रः । उष्णिक्, ३३ शंकुमती (पिंगलमतेन)

य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति। येना हंसि न्यश्त्रिणं तमीमहे ॥ ८.०१२.०१

शविष्ठ- बलिष्ठ । इन्द्र- परमेश्वर । इन्द्र ईशनाधिदेवता । येन । अत्रिणम्- सुखादिं दुःखनिधनं भक्षकम् । हंसि- बाधसे । सः । मदः- तव हर्षः । सोमपातमः- रसानुभवेनागतः । चेतति- प्रबुद्धो भवति । तम् । ईमहे- याचामहे ॥१॥

येना दशग्वमघ्निगुं वेपयन्तं स्वर्णरम्। येना समुद्रमाविथा तमीमहे ॥ ८.०१२.०२

येन । दशग्वम्- प्रभूतगतिशीलम् । अघ्निगम्- अनिवारितगतिम् । वेपयन्तम्- पापवर्जकम् । स्वर्णरम्- स्वर्गनरम् । आविथ- अपालयः । येन । समुद्रम्- अर्णवम् । आविथ । तम् । ईमहे- अभिगच्छामः ॥२॥

येन सिन्धुं महीरपो रथौ इव प्रचोदयः। पन्थामृतस्य यातवे तमीमहे ॥ ८.०१२.०३

ऋतस्य पन्थाम्- सत्यमार्गे । यातवे- गन्तुम् । येन । सिन्धुम्- अर्णवम् । महीः- महतीः । अपः- मूलशक्तिधाराः । रथानिव । प्रचोदयः- प्रकर्षेण चोदितवान् । तमीमहे ॥३॥

इमं स्तोममभिष्टये घृतं न पूतमद्रिवः। येना नु सद्य ओजसा ववक्षिथ ॥ ८.०१२.०४

अद्रिवः- वज्रिन् । अभिष्टये- अभिप्राप्तये । पूतम्- पवित्रम् । घृतम्- नवनीतम् । न- इव । इमम्- एतम् । स्तोमम्- मन्त्रम् । येन । नु- क्षिप्रम् । सद्यः- क्षणेन । ओजसा- बलेन । ववक्षिथ- वहसि । तमीमहे ॥४॥

इमं जुषस्व गिर्वणः समुद्र इव पिन्वते। इन्द्र विश्वाभिरूतिभिर्ववक्षिथ ॥ ८.०१२.०५

गिर्वणः- गीर्भिः सम्भजनीय । इन्द्र- परमेश्वर । इमम्- एतं मन्त्रम् । जुषस्व- सेवस्व । समुद्र इव- अर्णव इव । पिन्वते- वर्धते । विश्वाभिः- सर्वाभिः । ऊतिभिः- रक्षाभिः । ववक्षिथ- निर्वहसि ॥५॥

यो नो देवः परावतः सखित्वनाय मामहे। दिवो न वृष्टिं प्रथयन्ववक्षिथ ॥ ८.०१२.०६

यः । नः- अस्मभ्यम् । देवः । परावतः- श्रेष्ठस्थानात् । सखित्वनाय- मैत्र्यै । मामहे- अयच्छत् । स
त्वं । दिवः- नभसः । वृष्टिम् । न- इव । प्रथयन्- प्रख्यापयन् । ववक्षिथ- निर्वहसि ॥६॥

ववक्षुरस्य केतवो उत वज्रो गभस्त्योः । यत्सूर्यो न रोदसी अवर्धयत् ॥ ८.०१२.०७

यत्- यदा । सूर्यः । न- इव । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । अवर्धयत् । तदा । अस्य- एतस्य । केतवः-
प्रज्ञाः । ववक्षुः- अवहन् । उत- अपि च । गभस्त्योः- बाह्वोः । वज्रः शुशुभे ॥७॥

यदि प्रवृद्ध सत्पते सहस्रं महिषाँ अघः । आदित् इन्द्रियं महि प्र वावृधे ॥ ८.०१२.०८

सत्पते- सतां पालक । यदि- यदा । प्रवृद्धः- प्रकर्षेणाभिवृद्धः । सहस्रम्- अनन्तानि । महिषान्-
महान्ति रक्षांसि । अघः- अवधीः । आदित्- तदैव । ते- तव । महि- महत् । इन्द्रियम्- बलम् । प्र-
प्रकर्षेण । वावृधे- वर्धते ॥८॥

इन्द्रः सूर्यस्य रश्मिभिर्न्यर्शसानमौषति । अग्निर्वनेव सासहिः प्र वावृधे ॥ ८.०१२.०९

इन्द्रः- परमेश्वरः । सूर्यस्य- सवितुरात्मसूर्यस्य । रश्मिभिः- किरणैश्चित्किरणैर्वा । अर्शसानम्-
बाधकमन्धकारमज्ञानं वा । सासहिः- अभिभविता । अग्निः । वनेव- वनानीव । नि ओषति- दहति । प्र
वावृधे ॥९॥

इयं त ऋत्वियावती धीतिरेति नवीयसी । सपर्यन्ती पुरुप्रिया मिमीत इत् ॥ ८.०१२.१०

इयम्- एषा । ते- त्वदीया । ऋत्वियावती- कालोपपन्ना । धीतिः- धीः । नवीयसी- नव्या । सपर्यन्ती-
परिचरन्ती । पुरुप्रिया- प्रभूतप्रिया । एति- त्वामभिगच्छति । मिमीते- तव याथार्थ्यज्ञानं प्राप्नोति । इत्-
एव ॥१०॥

गर्भो यज्ञस्य देवयुः क्रतुं पुनीत आनुषक् । स्तोमैरिन्द्रस्य वावृधे मिमीत इत् ॥ ८.०१२.११

यज्ञस्य । गर्भः । देवयुः- देवकामः । क्रतुम्- प्रज्ञाम् । आनुषक्- सन्ततम् । पुनीत- शोधयति ।
इन्द्रस्य । स्तोमैः- स्तुतिभिः । वावृधे- वर्धते । मिमीत इत् ॥११॥

स॒निर्मि॒त्रस्य॑ पप्रथ॒ इन्द्रः॑ सोम॒स्य पी॒तये॑ । प्राची॒ वाशी॑व सु॒न्वते॒ मिमी॑त इत् ॥ ८.०१२.१२

मित्रस्य- सख्ये । सनिः- दाता । इन्द्रः । पप्रथे- प्रथां गच्छति । सोमस्य पीतये- रसानुभूतये । प्राची- प्रागञ्चन्ती । वाशी- वाणी । इव । सुन्वते- रसनिष्पादकाय । मिमीत इत् ॥१२ ॥

यं वि॒प्रा उ॒क्थवा॑हसोऽभि॒प्रम॑न्दुरा॒यवः॑ । घृ॒तं न पि॑प्य आ॒स॒न्यु॒तस्य॑ यत् ॥ ८.०१२.१३

यम् । उक्थवाहसः- मन्त्रवाहकाः । आयवः- मनुष्याः । विप्राः- मेधाविनः । अभिप्रमन्दुः- आभिमुख्येन प्रकर्षेण मादयन्ति । घृतम्- पूतनवनीतम् । आसनि- आस्ये । न- इव । ऋतस्य- सत्यस्य । यत्- सम्बन्धि यत्कर्म तत् । पिप्ये- रसाप्यायनेन वधये ॥१३ ॥

उ॒त स्व॒राजे॑ अदि॒तिः स्तोम॑मिन्द्रा॒य जी॑जनत् । पु॒रु॒प्र॒श॒स्त॒मू॒तय॑ ऋ॒तस्य॑ यत् ॥ ८.०१२.१४

उत- अपि च । स्वराजे- आत्मदीप्त्याम् । अदितिः- अखण्डप्रकृतिः । इन्द्राय । स्तोमम्- मन्त्रम् । जीजनत्- ससर्ज । यत् । ऋतस्य- सत्यस्य सम्बन्धि । पुरुप्रशस्तिम्- बहुभिः सद्भिः कीर्तितं तत्समर्पितम् ॥१४ ॥

अ॒भि वह॑य उ॒तयेऽनू॑षत् प्र॒शस्त॑ये । न दे॒व वि॒व्रता॑ ह॒री ऋ॒तस्य॑ यत् ॥ ८.०१२.१५

यत् ऋतस्य तत् प्रति । विव्रता- विशेषधर्माणौ । हरी- प्राणाश्चौ । देव- हे इन्द्र । न- सम्प्रति । त्वां वहतः । उतये- रक्षायै । प्रशस्तये- कीर्त्यै । वहयः- वोढारः । त्वाम् । अभि अनूषत- अभिस्तुवन्ति ॥१५ ॥

यत्सोम॑मिन्द्र॒ विष्णा॑वि यद्वा॒ घ त्रि॑त आ॒स्ये । यद्वा॒ म॒रुत्सु॑ म॒न्दसे॑ स॒मिन्दु॑भिः ॥ ८.०१२.१६

यत्- यदा । सोमम्- रसम् । इन्द्र- ईशनाधिदैवत । विष्णावि- सर्वव्यापिनि परमात्मन्यनुभवसि । यद्वा- यदा वा । आस्ये- आप्तहितकारिणीति वैदिककोशे । त्रिते- भूर्भुवःसुवरूपलक्षितान्नप्राणमनःशोधके अनुभवसि । यद्वा- यदा वा । मरुत्सु- प्राणविशेषु । इन्दुभिः मन्दसे- रसमनुभवसि तदास्मान् हर्षय ॥१६ ॥

यद्वा शक्र परावति समुद्रे अधि मन्दसे। अस्माकमित्सुते रणा समिन्दुभिः ॥ ८.०१२.१७

शक्र- शक्तिमन्। परावति- श्रेष्ठे। समुद्रे- अन्तरिक्षे अण्वि वा। अधि। मन्दसे- रसमनुभवसि।
अस्माकम्- नः। सुते- रसनिष्पत्तौ। इन्दुभिः- तैरेव क्लेदनशीलैर्हृदयस्पर्शिभी रसैः। रण-
रमस्व ॥१७॥

यद्वासि सुन्वतो वृधो यजमानस्य सत्पते। उक्थे वा यस्य रण्यसि समिन्दुभिः ॥ ८.०१२.१८

यस्य। उक्थे- मन्त्रे। इन्दुभिः- हृदयस्पर्शिभी रसैः। रण्यसि- रमसे। तस्य। वृधः- वर्धकस्य।
सुन्वतः- रसनिष्पादकस्य। यजमानस्य- दातुः पूजकस्य सङ्गतिकारकस्य। सत्पते- सतां पालक।
असि- सम्बन्धी भवसि ॥१८॥

देवदेवं वोऽवस इन्द्रमिन्द्रं गृणीषणि। अधा यज्ञाय तुर्वणे व्यानशुः ॥ ८.०१२.१९

वः- युष्माकम्। अवसे- रक्षायै। देवदेवं इन्द्रमिन्द्रम्- बहुरूपमिन्द्रम्। प्रतिशरीरस्थेन्द्रम्। गृणीषणि-
स्तुमः। अध- अथ। यज्ञाय- पूजायै। दानाय। सङ्गतिकरणाय। तुर्वणे- तूर्ण सम्भजनाय। व्यानशुः-
व्याप्तुवन्ति ॥१९॥

यज्ञेभिर्यज्ञवाहसं सोमेभिः सोमपातमम्। होत्राभिरिन्द्रं वावृधुर्व्यानशुः ॥ ८.०१२.२०

यज्ञवाहसम्- यज्ञवाहकम्। यज्ञेभिः- यज्ञैः। सोमेभिः- रसैः। सोमपातमम्- अतिशयेन
रसानुभूतिकरम्। इन्द्रम्। होत्राभिः- वाग्भिः। वावृधुः- अवर्धयन्। व्यानशुः ॥२०॥

महीरस्य प्रणीतयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः। विश्वा वसूनि दाशुषे व्यानशुः ॥ ८.०१२.२१

महीः- महत्यः। अस्य- एतस्य। प्रणीतयः- प्रकर्षणीतयः। पूर्वीः- प्राचीनाः। उत- अपि च।
प्रशस्तयः- प्रशंसाः। विश्वा वसूनि- सर्वासां सम्पदाम्। दाशुषे- दात्रे। व्यानशुः ॥२१॥

इन्द्रं वृत्राय हन्तवे देवासौ दधिरे पुरः। इन्द्रं वाणीरनूषता समोजसे ॥ ८.०१२.२२

वृत्राय हन्तवे- आवरणनाशनाय । पुरः- प्रत्यक्षतः । देवासः- देवाः । इन्द्रम् । दधिरे- धृतवन्तः ।
इन्द्रम् । ओजसे- बलाय । वाणीः- वाचः । सम्- सम्यक् । अनूषत- अस्तुवन् ॥२२॥

महान्तं महिना वयं स्तोमेभिर्हवनश्रुतम् । अर्कैरभि प्र णोनुमः समोजसे ॥ ८.०१२.२३

महिना- महिम्ना । महान्तम्- महात्मानम् । हवनश्रुतम्- आह्वानश्रोतारम् । ओजसे- बलाय । वयम् ।
स्तोमेभिः- मन्त्रैः । अर्कैः- पूजाभिः । प्र णोनुमः- प्रकर्षेण स्तुमः ॥२३॥

न यं विविक्तो रोदसी नान्तरिक्षाणि वज्रिणम् । अमादिदस्य तित्विषे समोजसः ॥ ८.०१२.२४

यम् । वज्रिणम्- वज्रपाणिम् । रोदसी- द्यावापृथिव्यौ । अन्तरिक्षाणि- तदन्तराळवर्तिस्थानानि । न ।
विविक्तः- पृथक्कर्तुं शक्नुतः । अस्य- एतस्य । इत्- एव । अमात्- बलात् । ओजसः- तेजसः । सम्-
सम्यक् । तित्विषे- सर्वं दीप्तं भवति ॥२४॥

यदिन्द्र पृतनाज्ये देवास्त्वा दधिरे पुरः । आदिते हर्यता हरीं ववक्षतुः ॥ ८.०१२.२५

इन्द्र । यत्- यदा । देवाः । त्वा- त्वाम् । पृतनाज्ये- युद्धे । पुरः दधिरे- नेतृत्वेन स्थापितवन्तः ।
आदित्- तदैव । ते- तव । हर्यता- कमनीयौ । हरी- प्राणाश्वौ । ववक्षतुः- अवहताम् ॥२५॥

यदा वृत्रं नदीवृतं शवसा वज्रिन्नवधीः । आदिते हर्यता हरीं ववक्षतुः ॥ ८.०१२.२६

यदा । नदीवृतम्- अपां मूलशक्तिधाराणामावारकम् । वृत्रम् । शवसा- बलेन । वज्रिन्- वज्रपाणे ।
अवधीः ॥२६॥

यदा ते विष्णुरोजसा त्रीणि पदा विचक्रमे । आदिते हर्यता हरीं ववक्षतुः ॥ ८.०१२.२७

यदा । ते- त्वदर्थम् । विष्णुः- व्यापनशीलः । ओजसा- तेजसा । त्रीणि पदा विचक्रमे- भूर्भुवःसुवर्लोकेषु
व्याप्तो भवति ॥२७॥

यदा ते हर्यता हरीं वावृधाते दिवेदिवे । आदिते विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ ८.०१२.२८

यदा । ते- तव । हर्यता- कमनीयौ । हरी- प्राणाश्चौ । दिवेदिवे- प्रतिदिनम् । वावृधाते- वर्धते । आदित्-
तदैव । ते- त्वदीयानि । विश्वा- सर्वाणि । भुवनानि । येमिरे- नियम्यन्ते ॥२८॥

यदा ते मारुतीर्विशस्तुभ्यमिन्द्र नियेमिरे । आदित्ते विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ ८.०१२.२९

यदा । ते- तव । मारुतीर्विशः- मरुतः प्राणविशेषा वाता वा । इन्द्र । तुभ्यम्- त्वदर्थम् । नियेमिरे-
नियम्यन्ते ॥२९॥

यदा सूर्यममुं दिवि शुक्रं ज्योतिरधारयः । आदित्ते विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ ८.०१२.३०

यदा । अमुम् । सूर्य- सवितारम् । दिवि- नभसि । शुक्रम्- शुभ्रम् । ज्योतिः । आधारयः । आत्मसूर्य
चित्ताकाशे धृतवानित्याध्यात्मिके ॥३०॥

इमां त इन्द्र सुष्टुतिं विप्र इयर्ति धीतिभिः । जामिं पदेव पिप्रतीं प्राध्वरे ॥ ८.०१२.३१

जामिम्- बन्धुम् । पदेव- उत्कृष्टानि पदानि प्रापयतीव । इन्द्र । इमाम्- एताम् । ते- तव । पिप्रतीम्-
प्रीणयित्रीम् । सुष्टुतिम्- शोभनस्तुतिम् । विप्रः- मेधावी । धीतिभिः- धीभिः । अध्वरे-
ध्वरविरोधकर्मणि सर्वभूतहितकर्मणि । प्र इयर्ति- प्रेरयति ॥३१॥

यदस्य धामनि प्रिये समीचीनासो अस्वरन् । नाभा यज्ञस्य दोहना प्राध्वरे ॥ ८.०१२.३२

अस्य- एतस्य । प्रिये । धामनि- स्थाने । यज्ञस्य । नाभा- नाभौ । दोहना- दोहने । अध्वरे-
शोभनाध्वरभूते । समीचीनासः- सङ्गता उपासकाः । अस्वरन्- अस्तुवन् ॥३२॥

सुवीर्यं स्वश्र्वं सुगव्यमिन्द्र दद्धि नः । होतेव पूर्वचित्तये प्राध्वरे ॥ ८.०१२.३३

अध्वरे- ध्वरविरोधकर्मणि सर्वभूतहितकर्मणि । पूर्वचित्तये- पूर्वप्रज्ञानाय । होतेव- आह्वाता सन् स्तौमि ।
इन्द्र । सुवीर्यं- शोभनवीर्यम् । स्वश्र्वम्- शोभनप्राणतुरगम् । सुगव्यम्-
शोभनधेनूपलक्षितचिद्रश्मियुक्तं धनम् । नः- अस्मभ्यम् । दद्धि- यच्छ । दद दाने ॥३३॥